

Ethnic Convergence and Sustainable Security in Iran: The Mediating Role of Social Capital, Policy Requirements and Emerging Challenges

Abbasali Monzeli

Department of Applied Mathematics, Faculty of Convergent Sciences and Technologies, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran (Corresponding Author).

Email: Email: Abbas_monzeli@yahoo.com

 0000-0001-7372-9765

Saeed Ghasemi

PhD in Public Policy, University Lecturer and Strategic Political Researcher, Tehran

Email: Saeed_Ghasemi.s@yahoo.com

Amirreza Monzeli

Business Administration Student, Shahed University of Tehran, Iran

Email: Amirrezamonzeli20@gmail.com

Abstract

Ethnic diversity in Iran, while offering significant cultural opportunities, concurrently presents challenges to national cohesion and sustainable security. The primary objective of this research was to assess the impact of ethnic convergence on various dimensions of sustainable security and to ascertain the mediating role of social capital, employing a mixed-methods approach. The research methodology encompassed the collection of quantitative data via a survey utilizing the Bogardus Social Distance Scale, subsequently analyzed through statistical techniques. Concurrently, qualitative data were gathered through semi-structured interviews with 30 elites and content analysis of relevant documents. The target population comprised diverse ethnic groups across Iran, and a purposive sampling strategy was employed, yielding a quantitative sample of 400 participants and a qualitative sample of 30 interviewees. The validity and reliability of the research instruments were rigorously established through appropriate psychometric analyses. The findings revealed a significant positive relationship between ethnic convergence and sustainable security, with social capital demonstrating a crucial mediating role. Shared cultural and religious values, common history, and national interests were identified as primary facilitators of convergence. Conversely, structural inequalities, deficiencies in regional governance, and external interventions emerged as significant challenges. Finally, the study proposes actionable policy recommendations aimed at enhancing ethnic convergence, including balanced development strategies, strengthening civil institutions, fostering public participation, promoting media literacy, intelligently countering propaganda, and cultivating an inclusive national identity.

Keywords: Sustainable Security, Social Capital, Ethnic Convergence, Comprehensive National Identity

همگرایی قومی و امنیت پایدار در ایران: نقش میانجی‌گرانه سرمایه اجتماعی، الزامات سیاستی و چالش‌های پیش‌رو

عباسعلی منزلی

گروه ریاضی کاربردی، دانشکده علوم و فناوری‌های همگرا، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
Email: Abbas_monzeli@yahoo.com 0000-0001-7372-9765

سعید قاسمی

دکتری سیاست‌گذاری عمومی، مدرس دانشگاه و پژوهشگر سیاسی راهبردی، تهران، ایران
Email: Saeed_Ghasemi.s@yahoo.com

امیررضا منزلی

دانشجوی مدیریت بازرگانی، دانشگاه شاهد تهران، ایران
Email: Amirrezamonzeli20@gmail.com

چکیده

تنوع قومی در ایران، ضمن ایجاد فرصت‌های فرهنگی، چالش‌هایی برای انسجام ملی و امنیت پایدار به همراه دارد. هدف اصلی پژوهش، ارزیابی تأثیر همگرایی قومی بر ابعاد امنیت پایدار و سنجش نقش سرمایه اجتماعی، با استفاده از روش ترکیبی است. روش تحقیق شامل گردآوری داده‌های کمی از طریق پیمایش و مقیاس فاصله‌گذاری اجتماعی بوگاردوس بود که با استفاده از روش‌های آماری تحلیل گردید، همچنین، داده‌های کیفی از طریق مصاحبه با ۳۰ نفر از نخبگان و تحلیل محتوای اسناد، جمع‌آوری شدند. جامعه آماری شامل گروه‌های مختلف قومی در ایران بود و حجم نمونه (کمی ۴۰۰ مورد و کیفی ۳۰ نفر) به‌صورت هدفمند انتخاب شد. اعتبار و پایایی ابزارهای تحقیق از طریق آزمون‌های مناسب تأیید گردید. یافته‌ها نشان دادند که بین همگرایی قومی و امنیت پایدار، رابطه‌ای معنادار و مثبت وجود دارد و سرمایه اجتماعی نقش میانجی‌گرانه‌ای ایفا می‌کند. ارزش‌های مشترک فرهنگی و دینی، تاریخ مشترک و منافع ملی، بسترهای اصلی همگرایی هستند. باین‌حال، نابرابری‌های ساختاری، ضعف در حکمرانی منطقه‌ای و مداخلات خارجی به‌عنوان چالش‌های اصلی شناسایی شدند. در نهایت، راهکارها و الزامات سیاستی برای ارتقای همگرایی قومی از طریق سیاست‌های توسعه متوازن، تقویت نهادهای مدنی، افزایش مشارکت مردمی، ارتقای سواد رسانه‌ای، مقابله هوشمند با پروپاگاندا و تقویت هویت ملی فراگیر پیشنهاد گردید.

کلیدواژه‌ها: امنیت پایدار، سرمایه اجتماعی، همگرایی قومی، هویت ملی فراگیر

دانشگاه عالی دفاع ملی ♦ فصلنامه امنیت ملی

<https://ns.sndu.ac.ir/> E-ISSN: 2980-8251

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و بیانگر دیدگاه دانشگاه عالی دفاع ملی نیست.

مقدمه

رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بارها در فرمایشات خود بر اهمیت حفظ وحدت و انسجام ملی بین اقوام مختلف ایرانی و نقش آن در امنیت پایدار و سرمایه اجتماعی کشور تأکید کرده‌اند. ایشان با اشاره به مشترکات فرهنگی و دینی، قومیت‌ها را به‌عنوان ظرفیت‌های ارزشمندی برای پیشرفت کشور معرفی کرده و بر لزوم پرهیز از تفرقه و ترویج حس برادری و همبستگی تأکید نموده‌اند.

ایشان در سخنانی بیان کرده‌اند: «ما برای ملت ایران امنیت ملی می‌خواهیم؛ عزت ملی می‌خواهیم؛ سلامت عمومی می‌خواهیم؛ رفاه عمومی می‌خواهیم؛ پیشرفت همه‌جانبه می‌خواهیم؛ استقلال از قدرت‌های سلطه‌گر جهانی می‌خواهیم؛ شکوفایی استعدادها می‌خواهیم؛ رها شدن و نجات یافتن از آسیب‌های اجتماعی، مانند اعتیاد و فساد می‌خواهیم» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۶/۰۱/۰۴).

رهبر معظم انقلاب همچنین بر استفاده از روحیه قومی برای پیشرفت ملی تأکید می‌کنند: «هر قومی از اقوام ایرانی، چه گُرد، چه فارس، چه تُرک، چه بلوچ، چه عرب، چه ترکمن، چه لُر، سعی کند با همان روحیه قومی در جهت پیشرفت ملی، نه صرفاً پیشرفت قومی، گام‌های بلندتری بردارد» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۰۲/۲۷).

ایران، کشوری چندقومی با میراث فرهنگی غنی، همواره عرصه تعاملات پیچیده بین گروه‌های قومی گوناگون بوده است (کشاوریان^۱، ۲۰۱۷: ۲۳). این تنوع، شامل اقوام فارس، تُرک، گُرد، لُر، عرب، بلوچ، ترکمن و سایر گروه‌های فرهنگی و زبانی است که از یک‌سو، منبع غنای فرهنگی و اجتماعی کشور محسوب می‌شود و از سوی دیگر، چالش‌هایی را در زمینه انسجام اجتماعی، امنیت ملی و توسعه پایدار ایجاد نموده است (مرادپور و همکاران، ۱۴۰۳: ۹۳).

در این راستا، انسجام و وحدت ملی، به‌عنوان کلید تحکیم هویت اسلامی-ایرانی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. پیوند مستحکم میان هویت ملی و اسلامی، با تکیه بر

میراث مشترک، زبان و فرهنگ اقوام مختلف، ضمن تعمیق ارزش‌های اسلامی، استقلال کشور را تضمین می‌کند (محکم‌کار و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۵۳).

امروزه نقش اقوام در تثبیت یا تغییر روند وحدت ملی و امنیت پایدار، با توجه به فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی آن‌ها، مورد پذیرش قرار گرفته است. زبان قومی، اقتصاد محلی، ادیان و مذاهب مختلف و خرده‌فرهنگ‌های قومی می‌توانند فرصتی برای مشارکت اقوام در تحقق وحدت ملی، انسجام اجتماعی، مشارکت سیاسی و ایجاد امنیت پایدار باشند. در عین حال، هر یک از این عوامل، در صورت عدم مدیریت صحیح، می‌توانند به تهدیدی علیه کشور تبدیل شوند (آب‌نیک‌ی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۴۳). در این میان، سرمایه اجتماعی، به‌عنوان مجموعه‌ای از اعتماد، شبکه‌های اجتماعی و هنجارهای مشترک که همکاری و مشارکت را تسهیل می‌کنند، نقش بسزایی در توسعه و ثبات جوامع ایفا کرده است (پوتنام^۱، ۲۰۰۷: ۱۴۷). امنیت پایدار نیز، به‌عنوان وضعیتی که در آن جامعه از تهدیدات داخلی و خارجی مصون بوده و قادر به حفظ و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان خود باشد، از ابعاد مختلفی از جمله امنیت ملی، منطقه‌ای و انسانی برخوردار است که همگی تحت تأثیر روابط بین اقوام و گروه‌های مختلف اجتماعی قرار دارند (نیومن^۲، ۲۰۱۰: ۲۳۶).

با وجود این پتانسیل مثبت، تنوع قومی در ایران در طول تاریخ با چالش‌هایی نیز همراه بوده است. نابرابری‌های ساختاری، تبعیض‌های اقتصادی، اجتماعی و ضعف در حکمرانی محلی می‌توانستند به ایجاد نارضایتی و شکاف بین اقوام منجر شده و زمینه را برای بهره‌برداری گروه‌های ذینفع و ترویج ایدئولوژی‌های تجزیه‌طلبانه فراهم آورند (جونز^۳، ۲۰۲۳: ۴۸۵). مطالعات نشان داده‌اند که نابرابری‌های اقتصادی در مناطق قومی می‌تواند به افزایش احساس محرومیت و نارضایتی در بین ساکنان این مناطق منجر شود و زمینه را برای فعالیت گروه‌های افراطی فراهم آورد (کولیر^۴، ۲۰۰۷: ۲۲). همچنین، مداخلات هدفمند

1. Putnam
2. Newman
3. Jones
4. Collier

خارجی با هدف دامن زدن به اختلافات قومی و ترویج ایدئولوژی‌های افراطی می‌تواند به تشدید تنش‌های قومی و تهدید امنیت ملی منجر شوند (دورونسورو^۱، ۲۰۰۵: ۴).

در سال‌های اخیر، ج.ا.ایران با چالش‌های فزاینده‌ای روبه‌رو بوده است که از جمله مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به بحران‌های زیست‌محیطی، بی‌ثباتی اقتصادی ناشی از تحریم‌های ظالمانه استکبار جهانی، تورم و گرانی ناشی از آن، بحران‌های آب و انرژی، توزیع نابرابر منابع، اقدامات تروریستی و افراطی‌گری قومی و مذهبی اشاره نمود. این عوامل، بستری مناسب برای تشدید شکاف‌های قومی در داخل کشور، سوءاستفاده گروه‌های افراطی و تجزیه‌طلب خارج از کشور و افزایش فعالیت‌های تفرقه‌افکنانه عناصر قومی در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی فراهم آورده است (اسمیت^۲، ۲۰۲۲: ۳۲۲) و همچنین موجب کاهش امید به آینده، اعتماد به دولت و مشارکت اجتماعی و سیاسی مردم شده است. در این راستا، پرداختن به ابعاد مختلف هویت قومی، امنیت پایدار و سرمایه اجتماعی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و نیازمند بررسی‌های دقیق و علمی است (کشانی، ۱۴۰۰: ۵).

دغدغه اصلی این پژوهش، شناسایی و تحلیل چالش‌های ناشی از تنوع قومی و تأثیر آن بر امنیت پایدار و همگرایی اجتماعی در ایران است. با توجه به تنوع قومی و فرهنگی در کشور، لازم است به بررسی تأثیرات منفی نابرابری‌های ساختاری و ضعف در حکمرانی محلی و منطقه‌ای بر روابط قومی و اجتماعی پرداخته شود. این چالش‌ها می‌تواند منجر به افزایش نارضایتی، انباشت نارضایتی‌های عمومی و کاهش اعتماد اجتماعی و امید به آینده در میان اقوام کشور شده و در نهایت، تهدیدی برای امنیت ملی شود.

علاوه بر این، سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک متغیر میانجی در این پژوهش مطرح می‌شود. نقش سرمایه اجتماعی در تقویت همگرایی قومی و امنیت پایدار، به‌ویژه در شرایط کنونی که تنش‌های قومی و اجتماعی در حال افزایش است و دشمنان نظام از جمله آمریکا و رژیم غاصب صهیونی تمام تلاش خود را برای ایجاد اختلافات داخلی و قومی گذاشته، اهمیت

ویژه‌ای دارد (براون^۱، ۲۰۲۴: ۴۸). بنابراین، نیاز به بررسی دقیق ابعاد مختلف این متغیر و تأثیر آن بر امنیت پایدار و همگرایی ملی و انسجام اجتماعی احساس می‌شود.

در نهایت، این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به سؤالات زیر است:

۱. چگونه سطح همگرایی قومی در ایران بر ابعاد مختلف امنیت پایدار (ملی، منطقه‌ای و انسانی) تأثیر می‌گذارد و چه عواملی بر آن مؤثرند؟
۲. سرمایه اجتماعی چه نقشی در میانجی‌گری رابطه بین همگرایی قومی و امنیت پایدار ایفا می‌کند و چه راهکارهایی برای تقویت این عوامل در ایران وجود دارد؟

۱. پیشینه تحقیق

بررسی ادبیات موجود نشان می‌دهد که مطالعات متعددی به‌طور جداگانه به موضوعات قومی، امنیت و سرمایه اجتماعی در ایران و سایر کشورها پرداخته‌اند که به شرح زیر به برخی از این مطالعات اشاره می‌شود.

مطالعاتی در ایران به بررسی وضعیت اقوام مختلف و نقش زبان و فرهنگ در حفظ هویت قومی پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که سیاست‌های فرهنگی می‌توانند به تقویت هویت ملی فراگیر و کاهش تنش‌های قومی کمک کنند (صالحی‌پور و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۳). همبستگی ملی به‌عنوان رکن اساسی قدرت و امنیت در جوامع چندفرهنگی قومی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. همگرایی اقوام مختلف حول محور هویت ملی نقش بسزایی در تحقق یکپارچگی ایفا می‌کند و نقش سازمان‌های اطلاعاتی و نهادهای فرهنگی در تقویت همبستگی اقوام ایرانی مؤثر است (آرمند پی سوره، ۱۳۹۵: ۶).

در زمینه تأثیر قومیت بر امنیت ملی، محکم‌کار، ادیبان و طبری (۱۴۰۱) نشان دادند که پایبندی به هویت اسلامی-ایرانی اقوام می‌تواند نقش مهمی در تقویت امنیت ملی ایفا کند. همچنین، بهرامیان، امید و شفیع (۱۳۹۱) نیز به بررسی رابطه بین همگرایی اقوام ترک و کرد در استان آذربایجان غربی و تأثیر آن بر احساس امنیت پایدار پرداخته و یافته‌هایشان

نشان‌دهنده تأثیر مستقیم همگرایی اقوام بر امنیت پایدار است (بهرامیان و شفیعی، ۱۳۹۱: ۱۳۱). به‌طور خلاصه، تقویت همگرایی بین اقوام نقش مهمی در ارتقای امنیت در سطوح مختلف دارد (دشتی و عیوضی، ۱۳۹۶: ۱۶۷).

چلبی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی تطبیقی-کمی، به بررسی اثر سیاست‌های قومی بر تضاد قومی و شیوه بروز آن در بازه ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۴ پرداختند. هدف این مطالعه تحلیل چگونگی تأثیر سیاست‌ها بر دینامیک‌های تضاد قومی بود (چلبی و یزدانی، ۱۳۹۰: ۲۵).

موسوی و باقری کشکولی (۱۳۹۳) در تحقیقی به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و همگرایی قومی در جوامع چندقومی پرداخته و نتایج نشان داده که سرمایه اجتماعی می‌تواند به تقویت همگرایی قومی و کاهش تنش‌ها کمک کند (موسوی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۹).

معدنی و نجاری (۱۴۰۲) در پژوهش خود به بررسی مفهوم سرمایه اجتماعی پایدار در پیوند با امنیت اجتماعی، حمایت اجتماعی و مشارکت عمومی پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق نشان‌دهنده نقش اساسی این سه مؤلفه در ایجاد سرمایه اجتماعی پایدار است که می‌تواند به افزایش اعتماد، تعامل اجتماعی و انسجام جامعه منجر شود. یافته‌ها به‌عنوان مبنایی برای توسعه سیاست‌ها و برنامه‌های اجتماعی در راستای تقویت سرمایه اجتماعی و ارتقای امنیت اجتماعی در جامعه مورد استفاده قرار می‌گیرد (معدنی و نجاری، ۱۴۰۲: ۱۱۲).

حسینی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی پیمایشی به بررسی تأثیر همگرایی اقوام و سرمایه اجتماعی بر امنیت پایدار در استان‌های شمال غرب ایران پرداختند. نتایج آن‌ها نشان داده که همگرایی اقوام و سرمایه اجتماعی به‌طور معناداری بر امنیت پایدار تأثیرگذار است. با این حال، تعداد مطالعاتی که به‌طور خاص به بررسی همگرایی قومی و عوامل مؤثر بر آن و نقش آن بر امنیت پایدار و بحث سرمایه اجتماعی در ایران پرداخته‌اند، محدود است.

مطالعات بین‌المللی بر ارتباط بین امنیت انسانی، توسعه پایدار و حکمرانی خوب تأکید کرده‌اند (گزارش «کمیسیون امنیت انسانی»^۱، ۲۰۰۳: ۳۵). همچنین، این مطالعات بر نقش

سیاست‌های چندفرهنگی، آموزش و پرورش و رسانه‌ها در تقویت همگرایی قومی تأکید داشته‌اند (کیملیکا^۱، ۲۰۱۲: ۱۲).

براون و همکاران (۲۰۲۴)، با بررسی آثار سیاست قومی بر توسعه کشور نیجریه، به این نتیجه رسیده‌اند که مشارکت اقوام به‌منظور کسب و تمرکز قدرت قومی در سیاست، به توسعه‌ای مقطعی منجر گشته و ناهماهنگی‌های متعددی را ایجاد کرده است. همچنین نقش قدرت‌های خارج از ساختار در ایجاد تنازعات و ناپایداری قومیت‌ها غیرقابل کنترل و غیرقابل کتمان است. در پایان نیز نتیجه می‌گیرند که مجموع این عوامل موجب توسعه‌نیافتگی کشور نیجریه شده است (براون، دی جوزپه و شی^۲، ۲۰۲۴: ۵).

«آزغانی و چیکلز»^۳ (۲۰۲۳)، با بررسی تأثیر سیاست قومی بر توسعه اجتماعی و اقتصادی کشورهای جنوب شرق آسیا، به این نتیجه رسیده‌اند که سیاست قومی علاوه بر تأثیر بر بی‌ثباتی، به مانعی در مسیر توسعه سیاسی و اقتصادی این کشورها بوده است و به‌عنوان راهکار مقابله با این روند، شناخت ماهیت ناهمگون جامعه توسط سیاست‌مداران و احترام به تفاوت‌های قومی و ایجاد وحدت در مسیر اهداف ملی را پیشنهاد کرده‌اند (آزغانی و چیکلز، ۲۰۲۳: ۲۵).

تران و همکاران (۲۰۲۵) به بررسی نقش امنیت از تغییرات اقلیمی بر تاب‌آوری و سازگاری اقوام اقلیت در ویتنام پرداختند. نتایج آن‌ها نشان داد که امنیت مالکیت زمین، برای سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت و افزایش ظرفیت سازگاری این اقوام حیاتی است (تران و نگوین^۴، ۲۰۲۵: ۱).

لی و همکاران (۲۰۲۵) در پژوهش خود بر اقدامات ادغام چندبُعدی (فضایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) برای اقوام چین در فرایند اسکان مجدد روستایی-شهری تمرکز دارند. این مطالعه به بررسی چگونگی تضمین رفاه بلندمدت و پایداری جوامع اسکان‌یافته می‌پردازد،

1. Kymlicka
2. Brown, DiGiuseppe, and Shea
3. Ezeani and Chikeleze
4. Tran and Nguyen

تمرکز آن بر بازسازی روابط اجتماعی، معیشت و حفظ فرهنگ در میان اقوام اسکان‌یافته است (لی و همکاران، ۲۰۲۵: ۸).

سامانتا و همکاران (۲۰۲۵) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر سرزندگی جامعه و تغییر اندازه جوامع اقلیت‌های قومی غیربومی در محیط‌های شهری هند پرداختند. این مطالعه با تمرکز بر جوامع چینی و نیپالی در بنگال غربی، از تحلیل رگرسیون لجستیک دوجمله‌ای استفاده کرده و نشان دادند که شمولیت قومی، ادغام اقتصادی، امنیت محله و حمایت دولتی به‌طور قابل‌توجهی بر تصمیم اعضای نسل‌های بعدی این اقوام برای ماندن در این جوامع تأثیرگذار است (سامانتا، چاتوپادهای و بیسواس^۱، ۲۰۲۵: ۱۰).

گالوئو و همکاران (۲۰۲۵) در پژوهش خود به بررسی رویکرد قومی-نژادی به اهداف توسعه پایدار پرداختند و تأکید کردند که مبارزه با نابرابری‌های قومی و نژادی را به‌عنوان دغدغه‌ای محوری برای جهانی عادلانه، برابر و پایدار مطرح می‌شود. این مطالعه از طریق تحلیل محتوای کیفی بر اهمیت پرداختن به نابرابری‌ها در میان اقوام و گروه‌های نژادی برای دستیابی به جهانی پایدار و عادلانه تأکید دارد (گالوئو و همکاران، ۲۰۲۵: ۹).

۲. مبانی نظری

عاملانی که وضعیت امنیت پایدار را تعیین می‌کنند، می‌تواند افراد یا جمع‌های اجتماعی باشد، جمع‌های انسانی هنگامی که آگاهانه به دور هم جمع می‌شوند و قسمتی از ابزار شخصی، علایق گروهی و منابع خود را در اختیار یک مرکزیت مشترک قرار می‌دهند تا قدرت لازم را برای پیشبرد اهداف و علایق گروهی تحقق بخشد، رفتارهای امنیتی خواهد داشت. در جامعه ایران با توجه به نوع حاکمیت و اسلامی بودن آن، ابزارهای تحقق امنیت نسبت به سایر کشورها متفاوت است و از آنجایی که امنیت به‌عنوان امور اجتماعی و هرگونه روابط هنجاری قاعده‌مند بوده و ابزارهای برهم زدن امنیت هم می‌تواند از این نوع باشد و با توجه به اینکه ایران کشوری متشکل از اقوام مختلف و با فرهنگ‌های گوناگون و دارای تقویم امنیتی متعدد

1. Samanta, Chattopadhyay, and Biswas

و همچنین هویت متفاوت است، لذا این عوامل به‌عنوان ابزار سوءاستفاده دشمنان قرار می‌گیرد.

به جهت تنوع بازیگران امنیت در اجتماع و استفاده از ابزارهای گوناگون برای تحقق ایمنی، اهداف امنیتی نیز گسترده‌تر شده است و به سطح بقا و حفظ حیات بسنده نمی‌کند. بلکه امنیت سطوح عالی‌تر زندگی را نیز در دستور کار خود گنجانده و در جامعه مدرن امنیت شامل امنیت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، ارتباطی و سیاسی و ... است؛ از همین رو با توجه به کثرت بازیگران، ابزارها و شیوه‌های امنیتی، اهداف و برنامه‌های امنیتی در جامعه‌شناسی، امنیت از حوزه کوچک و محدود مطالعات امنیتی خارج و از حصار خطرناک و تهدید محوری آزاد می‌شود و بر همین قیاس حوزه معنایی امنیت متفاوت می‌گردد و قلمروی به وسعت مرجع خویش، جمع، گروه، طایفه و اقوام پیدا می‌کند همچنین امنیت اجتماعی از زندان کوچک هویت آزاد می‌شود و ملزومات بیشتری در خود جای می‌دهد و هویت فقط یکی از مسائل در کنار چندین مسائل عمده‌ای است که سامانه اجتماع را به تلاطم می‌کشاند و آرامش و آسودگی را از آن می‌رباید. از آن جمله می‌توان به حاکمیت تعاملات عقلانیت ابزاری در روابط نخستین، تحت شعاع قرار گرفتن کنش‌های ارتباطی در هجوم تبلیغات رسانه‌ای، قربانی شدن حوزه خصوصی، یک‌ه‌تاز شدن روابط رقابت‌آمیز در تعاملات روزانه اشاره داشت که تمام این مباحث در امنیت پایدار تأثیر دارد.

مقام معظم رهبری در خصوص ابعاد امنیت بیان می‌کنند: «امنیت زیرساخت همه ابعاد زندگی یک جامعه است ... از مسائل شخصی بگیرید، تا مسائل اجتماعی، تا مسائل عمومی، تا مسائل خارجی» ((خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۱/۰۷/۱۱).

امنیت به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین نیازهای جوامع بشری، همواره در کانون توجه مطالعات اجتماعی و سیاسی قرار داشته است. در جوامع پیچیده و چندقومیتی، دستیابی به امنیت پایدار نیازمند درک عمیق از پویایی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است.

در ادبیات سنتی مطالعات امنیتی، به‌ویژه در چهارچوب دولت‌های ملی و نظام بین‌الملل، رویکرد غالب بر «پارادایم کنترل» استوار بوده است. این پارادایم، امنیت را عمدتاً در قالب

فقدان تهدیدات نظامی و حفظ وضع موجود از طریق ابزارهای قهری، موازنه قدرت و مهار مستقیم تهدیدات تعریف می‌کند. در مقابل، «امنیت پایدار» رویکردی نوین است که در مطالعات امنیتی معاصر مطرح شده و بر ضرورت پرداختن به علل ریشه‌ای ناامنی تأکید می‌کند. این پارادایم، امنیت را نه صرفاً فقدان تهدید، بلکه وضعیتی پویا و فراگیر می‌داند که از طریق حل مسئله و ایجاد ظرفیت‌های درونی در جامعه حاصل می‌شود، امنیت پایدار بر این فرض استوار است که نمی‌توان پیامدهای ناامنی را صرفاً با کنترل و مقابله، مدیریت کرد؛ بلکه باید به درمان «بیماری» پرداخت، نه صرفاً مبارزه با «علائم» آن. این رویکرد، دامنه امنیت را فراتر از ابعاد صرفاً نظامی گسترش داده و بر ابعاد انسانی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی نیز تمرکز می‌کند (عابدی و همکاران، ۱۴۰۳: ۶۱).

امنیت پایدار، سه بُعد کلیدی را شامل می‌شود:

❖ امنیت ملی: به ایمنی و بقای دولت-ملت، حفظ تمامیت ارضی و استقلال سیاسی آن می‌پردازد؛

❖ امنیت انسانی: بر ایمنی و رفاه افراد، شامل دسترسی به نیازهای اساسی، سلامت، آموزش و کرامت انسانی تأکید دارد؛ این بُعد، امنیت را از دولت به فرد منتقل می‌کند؛

❖ امنیت جهانی: که به منافع مشترک بشریت و چالش‌های فراملی مانند تغییرات اقلیمی، پاندمی‌ها، تروریسم فراملی و جرائم سازمان‌یافته می‌پردازد (عابدی و همکاران، ۱۴۰۳: ۶۳).

این ابعاد سه‌گانه، درهم‌تنیده‌اند و دستیابی به امنیت پایدار مستلزم توجه هم‌زمان به هر سه سطح است. ناامنی در هر یک از این ابعاد می‌تواند بر ابعاد دیگر تأثیرگذار باشد. مثلاً تغییرات اقلیمی (تهدید جهانی) می‌تواند منجر به جابه‌جایی‌های اجباری و کمیابی منابع (تهدید انسانی) شده و در نهایت به بی‌ثباتی داخلی و منطقه‌ای (تهدید ملی) دامن زند.

ایران کشوری با تنوع قومی و فرهنگی غنی است. این تنوع، به‌مثابه شمشیری دولبه، هم می‌تواند منبعی برای قدرت ملی و همگرایی اجتماعی باشد و هم در صورت عدم مدیریت صحیح، به بستری برای واگرایی و ناامنی تبدیل شود. در این راستا، سیاست‌های خصمانه

دشمنان نظام اسلامی و عناصر خارجی، همواره در پی بهره‌برداری از این تنوع برای ایجاد تفرقه و نفی یکپارچگی ملی بوده‌اند. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در این خصوص تأکید دارند: «یک سیاست خباث‌آلودی از آغاز انقلاب، سعی کرد اقوام ایرانی را از یکدیگر جدا کند و با بهانه‌های مختلف، پیکره عظیم ملت ایران را تکه‌تکه کند» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۰۲/۲۲). این دیدگاه رسمی، تنوع قومی را نه یک تهدید، بلکه فرصتی برای کشور می‌داند: «این یک حقیقت است. حقیقتاً برای ما تنوع اقوام یک فرصت است» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۰۲/۲۴).

«همگرایی قومی» در این پژوهش، به فرایندی پویا اشاره دارد که طی آن گروه‌های قومی مختلف در یک جامعه، با حفظ هویت‌های فرهنگی، ارزش‌های معنوی و خرده‌فرهنگ‌های خود، به سمت اهداف، ارزش‌ها و منافع مشترک حرکت می‌کنند. این فرایند، فراتر از صرفاً هم‌زیستی مسالمت‌آمیز است و شامل ایجاد حس تعلق مشترک به یک هویت ملی فراگیر، پذیرش متقابل و مشارکت برابر در ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می‌شود. همگرایی، مستلزم صرف‌نظر داوطلبانه از بخشی از اقتدار مطلق قومی به نفع یک هویت فراملی و مشترک است. در غیاب همگرایی و اگرایی و احساس بیگانگی می‌تواند منجر به بروز تنش‌ها، خشونت‌های قومی و در نهایت، تضعیف امنیت ملی و انسانی شود.

سرمایه اجتماعی به‌عنوان مجموعه شبکه‌های ارتباطی، هنجارهای متقابل و اعتماد حاکم بر روابط میان افراد و گروه‌ها تعریف می‌شود (عابدی و همکاران، ۱۴۰۳: ۷۱) این مفهوم، به ظرفیت‌های موجود در ساختار روابط اجتماعی اشاره دارد که می‌تواند کنش جمعی را تسهیل کرده و به اهداف مشترک یاری رساند. سرمایه اجتماعی می‌تواند در دو شکل «پیونددهنده» که به تقویت انسجام درون‌گروهی می‌انجامد و «پل‌زننده» که به ایجاد ارتباط میان گروه‌های مختلف کمک می‌کند، ظاهر شود.

در بافتار همگرایی قومی و امنیت پایدار، سرمایه اجتماعی نقش میانجی‌گری حیاتی ایفا می‌کند. تقویت سرمایه اجتماعی، به‌ویژه از نوع پل‌زننده، می‌تواند:

❖ اعتماد متقابل را به‌منظور کاهش سوءظن‌ها و پیش‌داوری‌ها میان اقوام مختلف افزایش دهد؛

❖ برای ایجاد بستری برای کنش‌های جمعی و حل‌وفصل مسالمت‌آمیز اختلافات، همکاری و مشارکت را تسهیل کند؛

❖ با ایجاد شبکه‌های ارتباطی فراتر از مرزهای قومی، حس هویت ملی فراگیر را پرورش داده و تعلق مشترک را تقویت نماید؛

❖ جامعه را در برابر شوک‌ها و فشارهای داخلی و خارجی مقاوم‌تر ساخته و تاب‌آوری اجتماعی را افزایش دهد.

بنابراین، سرمایه اجتماعی می‌تواند به‌عنوان یک پل ارتباطی میان خرده‌فرهنگ‌ها عمل کرده و زمینه را برای همگرایی قومی فراهم آورد. این همگرایی، به‌نوبه خود، به تقویت ابعاد سه‌گانه امنیت پایدار (ملی، انسانی، جهانی) کمک شایانی می‌کند (رضوی قره قشلاق و همکاران، ۱۴۰۳: ۴۸).

در عصر حاضر، رسانه‌ها نقش بی‌بدیلی در شکل‌دهی به ادراکات اجتماعی، افکار عمومی و در نتیجه، روابط میان گروه‌های قومی ایفا می‌کنند. محتوای رسانه‌ای، به‌ویژه در فضای مجازی، می‌تواند به‌سرعت احساسات عمومی را تحت تأثیر قرار دهد. در جوامع چندقومیتی، دامن زدن به «احساس محرومیت» و «احساس تبعیض» از طریق رسانه‌ها، حتی اگر با واقعیت عینی همخوانی کامل نداشته باشد، می‌تواند به واگرایی قومی و تضعیف انسجام اجتماعی منجر شود (رضوی قره قشلاق و همکاران، ۱۴۰۳: ۴۹).

این پدیده، به‌ویژه زمانی تشدید می‌شود که گروه‌های قومی خود را با جوامع هم‌زبان یا هم‌فرهنگ در کشورهای همسایه مقایسه کنند (مثلاً اعراب خوزستان با کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس، کردها با اقلیم کردستان عراق، آذری‌ها با ترکیه و آذربایجان). این مقایسه‌های نابرابر، می‌تواند به ایجاد «محرومیت نسبی» و احساس بی‌عدالتی دامن زدن و به فعالیت‌های واگرایانه یا افراطی منجر شود. در چنین شرایطی، حتی اگر سیاست‌های رسمی دولت بر عدم تبعیض تأکید داشته باشد (همان‌طور که مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «نظام

جمهوری اسلامی مطلقاً با نگاه تبعیض‌آمیز نگاه نمی‌کند؛ نه به کردستان و نه به هر نقطه ویژه دیگری در سرتاسر کشور. نگاه نظام جمهوری اسلامی به تنوع قومی و تنوع مذهبی مطلقاً نگاه تعصب‌آمیز، قوم‌گرا و یک‌جانبه‌نگر نیست» (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۸/۰۲/۲۴)؛ شکاف میان سیاست‌های اعلامی و ادراکات عمومی می‌تواند به چالش کشیده شود.

۱-۲. چهارچوب نظری

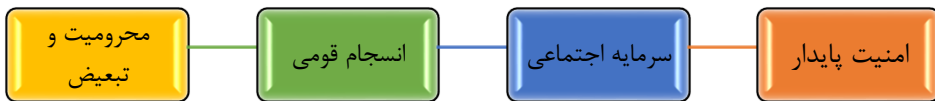
براساس مباحث مطرح‌شده، چهارچوب نظری این پژوهش بر این فرض استوار است که همگرایی قومی، به‌عنوان یک فرایند اجتماعی پویا، می‌تواند به تقویت امنیت پایدار در جوامع چندقومیتی یاری رساند. این رابطه، از طریق نقش میانجی‌گری سرمایه اجتماعی، به‌ویژه سرمایه اجتماعی پل‌زننده، تقویت می‌شود. همچنین، ادراکات منفی ناشی از محتوای رسانه‌ای درباره محرومیت و تبعیض، می‌تواند به تضعیف سرمایه اجتماعی و در نتیجه کاهش همگرایی قومی و امنیت پایدار منجر شود.

این پژوهش با استفاده از چهارچوب نظری تلفیقی شامل نظریه‌های هویت اجتماعی (تاجفل و ترنر^۱، ۱۹۷۹)، سرمایه اجتماعی (پوتنام، ۲۰۰۰) و حکمرانی محلی (استروم^۲، ۱۹۹۰) به بررسی رابطه بین همگرایی قومی، امنیت پایدار و سرمایه اجتماعی می‌پردازد. نظریه هویت اجتماعی بیان می‌کند که افراد تمایل دارند خود را با گروه‌های اجتماعی خود شناسایی کرده و این هویت می‌تواند به کاهش تنش‌های قومی و تقویت همگرایی ملی کمک کند (تاجفل و ترنر، ۱۹۷۹: ۳۳). نظریه تماس بین گروهی نیز بیان می‌کند که تعامل مثبت بین اعضای گروه‌های مختلف می‌تواند به کاهش تعصبات و افزایش درک متقابل منجر شود، از سوی دیگر، نظریه سرمایه اجتماعی تأکید دارد که اعتماد و شبکه‌های اجتماعی به تسهیل همکاری و مشارکت در جامعه کمک می‌کنند (پوتنام، ۲۰۰۰: ۳) و در نهایت، نظریه حکمرانی محلی بر اهمیت تمرکززدایی و تفویض اختیار به نهادهای محلی برای افزایش مشارکت شهروندان و کاهش تنش‌های اجتماعی تأکید دارد (استروم، ۱۹۹۰: ۲۳). این نظریات

1. Tajfel & Turner
2. Ostrom

به‌طورکلی به تبیین چگونگی تأثیر همگرایی قومی بر امنیت پایدار و سرمایه اجتماعی در جوامع چندقومی می‌پردازند.

این چهارچوب نظری نشان می‌دهد که دستیابی به امنیت پایدار در جوامع چندقومیتی نیازمند رویکردی جامع و چندوجهی است که فراتر از صرفاً کنترل و امنیتی می‌رود. همگرایی قومی، به‌عنوان فرایندی که به ایجاد هویت مشترک و انسجام اجتماعی کمک می‌کند، از ارکان اصلی امنیت پایدار است. در این میان، سرمایه اجتماعی نقش محوری در تسهیل همگرایی و تقویت بنیان‌های امنیتی جامعه ایفا می‌کند. توجه به نقش رسانه‌ها و مدیریت ادراکات اجتماعی، به‌ویژه در زمینه محرومیت و تبعیض، برای پیشگیری از واگرایی و حفظ امنیت ملی و انسانی ضروری است. این پژوهش، به دنبال ارائه بینش‌های کاربردی برای سیاست‌گذاری در حوزه همگرایی قومی و امنیت پایدار در جمهوری اسلامی ایران است.

شکل ۱: مدل مفهومی چهارچوب نظری (محقق ساخته)

۳. روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش با استفاده از یک «روش ترکیبی»^۱ انجام شد. این روش به محقق اجازه داد تا از مزایای هر دو روش کمی و کیفی بهره‌مند شود و درک جامع‌تری از موضوع تحقیق به دست آورد.

۳-۱. روش کمی

۳-۱-۱. ابزار جمع‌آوری داده

پرسش‌نامه‌ای طراحی شد که شامل «مقیاس فاصله‌گذاری اجتماعی بوگاردوس»^۱ برای سنجش سطح همگرایی قومی در ایران بود. همچنین، در ادامه پرسش‌نامه بوگاردوس، سؤالاتی برای مقیاس‌های علمی برای سنجش سرمایه اجتماعی (شامل اعتماد اجتماعی، مشارکت مدنی و شبکه‌های اجتماعی) و شاخص‌های امنیت پایدار (شامل امنیت اقتصادی، امنیت اجتماعی و امنیت سیاسی) در این پرسش‌نامه گنجانده شد.

در طیف بوگاردوس، هفت سؤال طیفی طراحی گردید که به پاسخ‌دهندگان اجازه داده تا احساسات و تجربیات خود را نسبت به همگرایی قومی طبق جدول زیر بیان کنند.

جدول ۱: سؤالات مقیاس بوگاردوس

ردیف	سؤالات مقیاس بوگاردوس	بله	خیر
۱	آیا حاضرید با فردی از یک قومیت دیگر ایرانی ازدواج کنید؟		
۲	آیا حاضرید فردی از یک قومیت دیگر ایرانی را به‌عنوان دوست صمیمی خود بپذیرید؟		
۳	آیا حاضرید فردی از یک قومیت دیگر ایرانی را به‌عنوان همسایه در محله خود بپذیرید؟		
۴	آیا حاضرید فردی از یک قومیت دیگر ایرانی را به‌عنوان همکار در محل کار خود بپذیرید؟		
۵	آیا حاضرید فردی از یک قومیت دیگر ایرانی را به‌عنوان شهروند محل اقامت خود (منطقه) بپذیرید؟		
۶	آیا حاضرید فردی از یک قومیت دیگر ایرانی را صرفاً به‌عنوان ساکن در منطقه خود بپذیرید؟		
۷	آیا حاضرید فردی از یک قومیت دیگر ایرانی را از زندگی در منطقه خود منع کنید؟		

مقیاس بوگاردوس یک مقیاس تجمعی است. به این معنی که اگر فردی در یک سطح خاص (مثلاً همکار) پذیرش خود را اعلام کند، انتظار می‌رود که سطوح پایین‌تر (مانند شهروند یا مقیم) را نیز بپذیرد. به هر پاسخ «بله» در سؤالات ۱ تا ۶ یک امتیاز و به پاسخ «خیر» در سؤال ۷ یک امتیاز تعلق می‌گیرد. مجموع امتیازات نشان‌دهنده میزان فاصله اجتماعی

1. Bogardus Social Distance Scale

کمتر و در نتیجه، همگرایی بیشتر است. هرچه تعداد پاسخ‌های «بله» در سطوح نزدیک‌تر بیشتر باشد و پاسخ «خیر» در سؤال آخر (منع از زندگی در منطقه) وجود داشته باشد، نشان‌دهنده فاصله اجتماعی کمتر و تمایل بیشتر به همگرایی قومی است که می‌تواند به تقویت امنیت پایدار کمک کند.

۳-۱-۲. جامعه آماری

این پژوهش شامل شهروندان بالای ۱۸ سال ساکن در مناطق مختلف ایران با ترکیب قوم‌های آذری، لُر، عرب، کُرد و بلوچ بود و چهارصد نفر با استفاده از فرمول کوکران برای تعیین حجم نمونه و در نظر گرفتن سطح دقت و اطمینان موردنظر انتخاب گردید.

۳-۱-۳. روش نمونه‌گیری

نمونه‌گیری هدفمند به‌منظور اطمینان از نمایندگی مناسب اقوام مختلف در نمونه، از جمله آذری، لُر، کُرد، عرب و بلوچ، انجام شد.

۳-۱-۴. روش تحلیل داده

آمار توصیفی (شامل میانگین، انحراف معیار و فراوانی) و آمار استنباطی (شامل تحلیل همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره) مورد استفاده قرار گرفت. همچنین، «مدل‌سازی معادلات ساختاری»^۱ با استفاده از نرم‌افزار «SPSS» انجام شد.

۳-۱-۵. اعتبار و پایایی

برای سنجش اعتبار ابزار، از روش اعتبار محتوا (با نظارت کارشناسان) و اعتبار سازه (با استفاده از تحلیل عاملی) استفاده گردید. همچنین، پایایی پرسش‌نامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ (۰/۷۷) محاسبه شد.

۲-۳. روش کیفی

۱-۲-۳. ابزار جمع‌آوری داده

مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته با نخبگان و فعالان حوزه روابط قومی، اساتید دانشگاه، کارشناسان دولتی و نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد انجام شد. همچنین، تحلیل محتوای اسناد و متون مرتبط (مانند قوانین، سیاست‌ها، گزارش‌های دولتی، مقالات علمی و اسناد تاریخی) به‌عنوان منبع دیگر در نظر گرفته شد.

۲-۲-۳. جامعه آماری

جامعه آماری شامل نخبگان و فعالان حوزه روابط قومی (آذری، گُرد، عرب و بلوچ)، اساتید دانشگاه، کارشناسان دولتی و نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد بود و حجم نمونه تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت و در ۳۰ مورد شکل گرفت، به این معنا که داده‌ها تا زمانی جمع‌آوری شدند که تکرار اطلاعات جدید متوقف گردید.

۳-۲-۳. روش نمونه‌گیری

نمونه‌گیری هدفمند به‌منظور انتخاب افراد آگاه و مطلع در زمینه روابط قومی آذری، گُردی و بلوچ انجام شد.

۴-۲-۳. روش تحلیل داده

تحلیل محتوای کیفی با استفاده از نرم‌افزار «NVivo» و با رویکردی تفسیری و انتقادی انجام شد. این روش به محقق کمک کرد تا الگوها و مضامین کلیدی را شناسایی و تحلیل کند.

۴. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

۴-۱. یافته‌های توصیفی

جدول (۲)، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه آماری را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، نمونه آماری شامل ۴۰۰ نفر از ساکنان استان‌های اقوام مختلف ایران بوده است. توزیع جنسیتی نمونه تقریباً برابر و میانگین سنی شرکت‌کنندگان ۳۵ سال بوده است. از نظر تحصیلات، اکثریت پاسخ‌دهندگان دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند.

جدول ۲: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه آماری

متغیر	دسته‌بندی	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۲۱۰	۵۲/۵
	زن	۱۹۰	۴۷/۵
سن	میانگین	۳۵	-
	انحراف معیار	۱۰	-
تحصیلات	زیر دیپلم	۴۰	۱۰
	دیپلم	۱۰۰	۲۵
	کارشناسی	۱۷۶	۴۴
	تحصیلات تکمیلی	۸۴	۲۱
قومیت	آذری	۱۱۰	۲۷/۵
	کرد	۷۰	۱۷/۵
	عرب	۷۶	۱۹
	بلوچ	۵۰	۱۲/۵
	لر	۹۴	۲۳/۵

۴-۲. یافته‌های کمی

۴-۲-۱. سطح همگرایی قومی

میانگین نمره همگرایی قومی در نمونه مورد بررسی برابر با ۶۸/۵ (از ۱۰۰) بود. این نتیجه نشان‌دهنده سطح نسبتاً بالای همگرایی قومی در جامعه ایران بود که به عوامل متعددی از جمله ارزش‌های مشترک فرهنگی، تاریخی و مذهبی نسبت داده شد. چنین سطحی از همگرایی به‌عنوان نشانه‌ای از انسجام اجتماعی و همکاری بین اقوام مختلف در ایران تلقی گردید.

۴-۲-۲. همبستگی بین همگرایی قومی و امنیت پایدار

تحلیل همبستگی نشان داد که بین سطح همگرایی قومی و شاخص‌های امنیت پایدار (شامل امنیت اقتصادی، امنیت اجتماعی و امنیت سیاسی) همبستگی مثبت و معناداری وجود داشت $p < 0.02$. $r = 0.48$ این نتایج تأیید کرد که افزایش همگرایی قومی می‌تواند به تقویت ابعاد مختلف امنیت پایدار منجر شود.

جدول ۳: همبستگی بین همگرایی قومی و شاخص‌های امنیت پایدار

شاخص امنیت پایدار	ضریب همبستگی (r)	سطح معناداری (p)
امنیت اقتصادی	0.48	< 0.02
امنیت اجتماعی	0.45	< 0.03
امنیت سیاسی	0.50	< 0.01

۴-۲-۳. تأثیر همگرایی قومی بر امنیت پایدار

نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان داد که همگرایی قومی، پس از کنترل متغیرهای جمعیت‌شناختی (سن، جنسیت، تحصیلات، وضعیت اقتصادی)، همچنان به‌طور معناداری امنیت پایدار را پیش‌بینی کرد $\beta = 0.38$; $p < 0.02$. این یافته‌ها نشان داد که همگرایی قومی می‌تواند به‌عنوان یک عامل مؤثر در ارتقای امنیت پایدار عمل کند.

جدول ۴: نتایج رگرسیون چندمتغیره

متغیر	B	سطح معناداری (p)
همگرایی قومی	0.38	< 0.02

$\beta = 0.38$: به ازای هر یک واحد افزایش در همگرایی قومی، امنیت پایدار به طور میانگین ۰/۳۸ واحد افزایش می‌یابد.

$p < 0.02$: به این معنی است احتمال اینکه این رابطه صرفاً به دلیل شانس یا خطای نمونه‌گیری به دست آمده باشد، کمتر از دو درصد است.

۴-۲-۴. همبستگی بین همگرایی قومی و سرمایه اجتماعی

یافته‌ها نشان داد که بین سطح همگرایی قومی و سرمایه اجتماعی (شامل اعتماد اجتماعی، مشارکت مدنی و شبکه‌های اجتماعی) همبستگی مثبت و معناداری وجود داشت ($r = 0.57$; $p < 0.017$) این نتایج نشان‌دهنده این بود که همگرایی قومی می‌تواند به افزایش سرمایه اجتماعی منجر شود.

جدول ۵: همبستگی بین همگرایی قومی و سرمایه اجتماعی

شاخص سرمایه اجتماعی	ضریب همبستگی (r)	سطح معناداری (p)
اعتماد اجتماعی	0.55	< 0.02
مشارکت مدنی	0.60	< 0.01
شبکه‌های اجتماعی	0.54	< 0.025

۴-۲-۵. نقش میانجی‌گری سرمایه اجتماعی

نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد که سرمایه اجتماعی نقش میانجی‌گر در رابطه بین همگرایی قومی و امنیت پایدار ایفا کرد. به عبارت دیگر، همگرایی قومی از طریق افزایش سرمایه اجتماعی، به بهبود امنیت پایدار منجر شد.

تحلیل مدل SEM نشان داد که مدل پژوهش (همگرایی قومی → سرمایه اجتماعی → امنیت پایدار) با داده‌ها برازش خوبی دارد. نتایج نشان داد که:

ضریب مسیر ۰/۴۵ برای رابطه «همگرایی قومی → سرمایه اجتماعی» با سطح معناداری $p < 0.01$ به این معنی است که همگرایی قومی به‌طور مثبت و معناداری سرمایه اجتماعی را افزایش می‌دهد. همچنین ضریب مسیر ۰/۵۲ برای رابطه «سرمایه اجتماعی → امنیت پایدار» با سطح معناداری $p < 0.01$ به این معنی است که سرمایه اجتماعی به‌طور مثبت و معناداری به امنیت پایدار منجر می‌شود.

جدول ۶: نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری

مسیر	ضریب مسیر (r_2)	سطح معناداری (p)
همگرایی قومی → سرمایه اجتماعی	0.45	< 0.01
سرمایه اجتماعی → امنیت پایدار	0.52	< 0.01

این ضرایب مسیر، قدرت و جهت روابط را نشان می‌دهند و معناداری آماری آن‌ها بیانگر این است که این روابط تصادفی نیستند. نقش میانجی‌گری سرمایه اجتماعی نیز از همین روابط متوالی استنباط می‌شود: همگرایی قومی ابتدا سرمایه اجتماعی را تقویت می‌کند و سپس این سرمایه اجتماعی است که امنیت پایدار را بهبود می‌بخشد.

۴-۲-۶. تفاوت‌های قومی در همگرایی

تحلیل واریانس نشان داد که بین اقوام مختلف در سطح همگرایی قومی تفاوت معناداری وجود داشت $F = 4.21; p < 0.01$ آزمون تعقیبی توکی نشان داد که قوم لر و ترک نسبت به سایر اقوام سطح همگرایی بالاتری داشتند.

۴-۲-۷. نتایج پرسش‌نامه ترکیبی: همگرایی قومی، سرمایه اجتماعی و امنیت پایدار

۱. سؤالات بوگاردوس به‌منظور سنجش نگرش‌ها و احساسات افراد نسبت به اقوام مختلف طراحی گردید. در این پژوهش، این سؤالات به بررسی همگرایی قومی و تأثیر آن بر امنیت پایدار و سرمایه اجتماعی در ایران پرداخته است.

پرسش‌نامه بوگاردوس شامل سؤالات مربوط به اطلاعات زمینه‌ای با فرمت باز و دوگزینه‌ای (بلی و خیر) است. متغیر همگرایی اقوام با استفاده از طیف استاندارد فاصله اجتماعی بوگاردوس اندازه‌گیری شده است. براساس پیش‌آزمون و ابزار اندازه‌گیری، پایایی (قابلیت اعتماد) و روایی پرسش‌نامه پس از اصلاح چندمرحله‌ای، مطلوب و مورد تأیید بوده است. به‌طور خاص، ضریب آلفای کرونباخ برای متغیر سرمایه اجتماعی ۰/۸۲، احساس امنیت پایدار ۰/۸۸ و برای متغیر همگرایی اقوام ۰/۹۰ بوده است.

علاوه بر این، در مقیاس اندازه‌گیری همگرایی اقوام، مقیاس فاصله اجتماعی بوگاردوس، برای سنجش پایایی آن از ضریب بازنمایی استفاده شده است و این ضریب ۰/۹۳ بوده که در حد مطلوبی قرار دارد.

۲. تحلیل سؤالات ادراکات، تمایلات و باورها که میانگین نمرات آن‌ها به شرح ذیل به

دست آمد:

جدول ۷: نتایج میانگین سؤالات ادراکات، تمایلات و باورها

میانگین از صد	سؤالات
۷۲/۳	۱. چقدر احساس نزدیکی و همبستگی با اقوام مختلف ایرانی دارید؟
۶۸/۵	۲. چقدر تمایل دارید در فعالیت‌های مشترک فرهنگی و اجتماعی با اقوام دیگر شرکت کنید تا همگرایی قومی را تقویت کنید؟
۶۵/۰	۳. آیا شما معتقدید که تعاملات مثبت بین اقوام مختلف می‌تواند به افزایش امنیت پایدار و مشارکت اجتماعی در ایران کمک کند؟
۷۰/۰	۴. آیا شما فکر می‌کنید که رسانه‌ها می‌توانند نقش مؤثری در ترویج همگرایی، اعتماد و امنیت بین اقوام ایرانی ایفا کنند؟
۶۷/۵	۵. چقدر با برگزاری نشست‌ها و گفت‌وگوهای بین اقوام مختلف برای تقویت سرمایه اجتماعی و کاهش تنش‌ها موافق هستید؟
۶۹/۰	۶. آیا شما احساس می‌کنید که نهادهای محلی باید در تسهیل ارتباطات بین اقوام مختلف نقش بیشتری ایفا کنند تا موجب تقویت امنیت پایدار در کشور شود؟
۷۴/۰	۷. چقدر با ایجاد برنامه‌های آموزشی برای جوانان در زمینه احترام به تنوع فرهنگی و قومی موافق هستید تا امنیت اجتماعی را تقویت کنید؟

به‌طور کلی، نتایج نشان داد که افراد در پاسخ به این پرسش‌نامه، تمایل به همگرایی و همکاری بیشتر با اقوام مختلف را نشان دادند. میانگین نمرات بالا و ضریب بازنمایی بوگاردوس نشان‌دهنده وجود نگرش مثبت نسبت به همگرایی قومی و نقش آن در امنیت پایدار و ارتقای سرمایه اجتماعی کشور در جامعه مورد مطالعه بود.

۳-۴. یافته‌های کیفی

۳-۴-۱. عوامل تقویت‌کننده همگرایی قومی

تحلیل مصاحبه‌ها با ۳۰ نفر از نخبگان و فعالان حوزه روابط قومی در کشور نشان داد که عوامل زیر، نسبت به سایر شاخص‌ها به‌عنوان مهم‌ترین و اولویت‌ترین عوامل تقویت‌کننده همگرایی قومی در ج.ا.ایران و برای تدوین الزامات سیاستی شناسایی شدند:

- ❖ ارزش‌های مشترک فرهنگی، معنوی و مذهبی: وجود باورهای مذهبی، ارزش‌های معنوی و سنت‌های مشترک به تقویت همگرایی کمک کرد؛
- ❖ تاریخ مشترک: تاریخ مشترک می‌تواند به ایجاد حس تعلق و هویت ملی کمک کند؛

- ❖ منافع ملی همگرا: منافع مشترک در زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی به ایجاد همکاری بین اقوام مختلف منجر شده است؛
- ❖ افزایش روحیه حفظ تمامیت ارضی: احساس تعلق به سرزمین وطنی و تمایل به حفظ آن به همگرایی قومی کمک کرد؛
- ❖ افزایش تعاملات مثبت بین قومی: تعاملات و ارتباطات مثبت بین اقوام به تقویت روابط بین آنها منجر شد.

۴-۳-۲. عوامل واگرایی قومی در کشور

- نتایج و تحلیل مصاحبه‌ها نشان داد که عوامل زیر به‌عنوان مهم‌ترین چالش‌های همگرایی و افزایش واگرایی قومی در ایران شناسایی شدند:
- ❖ احساس نابرابری‌های اجتماعی-اقتصادی: احساس نابرابری در بین اقوام ایرانی در توزیع منابع و فرصت‌ها و امکانات، به ایجاد تنش‌های قومی منجر می‌شود و باعث واگرایی اقوام از حاکمیت می‌گردد؛
  - ❖ احساس تبعیض: افزایش احساس تبعیض در افکار و ادراک اقوام در اعمال سیاست‌ها و اجرای برنامه‌های دولتی به نارضایتی اقوام مختلف منجر می‌شود؛
  - ❖ مداخلات کشورها و تحریک عناصر خارجی: تأثیرات اقدامات واگرایانه عناصر، گروه‌های تجزیه‌طلب و فعالان خارجی به تشدید تنش‌های قومی دامن می‌زند؛
  - ❖ تبلیغات تفرقه‌افکنانه: رسانه‌ها و گروه‌های خاص قومی و تجزیه‌طلب با انتشار اطلاعات نادرست و تولید محتوای تفرقه‌افکنانه به ایجاد شکاف بین اقوام کمک می‌کند؛
  - ❖ ضعف در حکمرانی مناطق قومی: عدم توانایی در مدیریت مناطق قومی و محلی، به عدم مشارکت اقوام در فرایندهای تصمیم‌گیری دولت و مسئولین منجر می‌شود.

۴-۳-۳. نقش رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی

تحلیل محتوای اسناد و متون مرتبط نشان داد که رسانه‌ها می‌توانند نقش مهمی در تقویت همگرایی قومی ایفا کنند. بااین‌حال، رسانه‌های دولتی در برخی موارد به دلیل بازنمایی‌های

کلیشه‌ای و تبعیض‌آمیز از اقوام مختلف، تمرکز بر تفاوت‌ها به جای اشتراکات و عدم توجه به تنوع فرهنگی، به تشدید تنش‌های قومی دامن می‌زند.

۴-۳-۴. اهمیت نهادهای آموزشی در تقویت همگرایی قومی

دانشگاه‌ها و آموزش و پرورش نقش حیاتی در ترویج ارزش‌های همگرایی، احترام به تنوع فرهنگی و تقویت هویت ملی مشترک ایفا کرد. دانشگاه‌ها و سایر نهادهای آموزشی باید برنامه‌های آموزشی چندفرهنگی و بین‌رشته‌ای را طراحی کنند تا به ارتقای درک و آگاهی جوانان از تنوع قومی و فرهنگی کمک کنند.

یافته‌های کمی و کیفی این پژوهش نشان داد که همگرایی قومی نه تنها به عنوان یک عامل کلیدی در تقویت امنیت پایدار عمل کرده، بلکه به افزایش سرمایه اجتماعی و انسجام اجتماعی در ایران کمک می‌کند. این یافته‌ها به سیاست‌گذاران توصیه کرده که به منظور تقویت همگرایی قومی و امنیت پایدار، باید بر روی توسعه سیاست‌های جامع و عادلانه، تقویت نهادهای مدنی و حکمرانی محلی و ارتقای سواد رسانه‌ای تمرکز کنند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

این پژوهش به بررسی تأثیر همگرایی قومی بر ابعاد مختلف امنیت پایدار در ایران و نقش سرمایه اجتماعی در این رابطه پرداخت. نتایج نشان داد که سطح همگرایی قومی در ایران تأثیرات مثبتی بر امنیت ملی، منطقه‌ای و انسانی دارد. همگرایی قومی می‌تواند به عنوان یک عامل کلیدی در تقویت امنیت ملی عمل کند، زیرا با افزایش اعتماد و همبستگی بین اقوام مختلف، امکان همکاری‌های مشترک در برابر تهدیدات داخلی و خارجی افزایش می‌یابد. همچنین، همگرایی قومی به کاهش تنش‌ها و نارضایتی‌ها در سطح ملی، منطقه‌ای و انسانی کمک می‌کند و زمینه را برای ایجاد ثبات و امنیت پایدار فراهم می‌آورد. الزامات سیاستی، عوامل مؤثر بر همگرایی قومی شامل تقویت هویت ملی مشترک، بهبود حکمرانی منطقه‌ای

و ایجاد فرصت‌های برابر برای تمامی اقوام است. این عوامل می‌توانند به کاهش تبعیض‌های اجتماعی-اقتصادی و تقویت تعاملات مثبت بین اقوام مختلف منجر شوند.

در ضمن برای مقابله با تهدیدات ناشی از مداخلات عناصر خارجی و گروهک‌های تجزیه‌طلب، لازم است تا ضمن هوشیاری در برابر اهداف و روش‌های دشمنان، به تقویت وحدت ملی، انسجام اجتماعی، رفع مشکلات و نارضایتی‌های انباشت شده داخلی و افزایش تاب‌آوری جامعه در برابر فشارهای خارجی توجه ویژه‌ای مبذول گردد.

در رابطه با سؤال دوم، سرمایه اجتماعی نقش مهمی در میانجی‌گری رابطه بین همگرایی قومی و امنیت پایدار ایفا می‌کند. سرمایه اجتماعی به‌عنوان منبعی برای تقویت اعتماد، همکاری و مشارکت مدنی در میان اقوام مختلف عمل می‌کند. با افزایش سرمایه اجتماعی، امکان ایجاد شبکه‌های اجتماعی قوی‌تر و بهبود تعاملات بین قومی افزایش می‌یابد که این امر به‌نوبه خود می‌تواند به تقویت امنیت پایدار در کشور کمک کند.

پیشنهاد‌های پژوهش

با توجه به یافته‌های پژوهش و شرایط خاص اقوام ایران، راهکارها و الزامات سیاستی زیر برای تقویت همگرایی قومی، جلوگیری از واگرایی اقوام از حاکمیت و ارتقای امنیت پایدار و افزایش سرمایه اجتماعی ارائه می‌گردد:

۱. توسعه متوازن و عدالت‌محور با تمرکز بر مناطق قومی: حسب نتایج تحقیق، یکی از عامل اصلی محرک اقوام احساس محرومیت، تبعیض و وجود فقر در مناطق قومی است؛ بنابراین تدوین و اجرای برنامه‌های توسعه‌ای جامع که به نیازها و مطالبات اقوام مختلف پاسخ‌گو باشد و با اولویت‌بندی برحسب نیاز و ضرورت، تخصیص منابع و امکانات به مناطق محروم صورت بگیرد. این موارد شامل ایجاد فرصت‌های شغلی متوازن، توسعه زیرساخت‌های آموزشی، بهداشتی و فرهنگی و توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی جوانان و زنان در این مناطق است تا از تبعیض و نابرابری جلوگیری شود.

۲. تقویت نهادهای مدنی منطقه‌ای برای افزایش مشارکت مردمی در مدیریت چالش‌های اقوام: حمایت و توانمندسازی سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در ترویج همگرایی قومی و حل منازعات، همراه با تسهیل دسترسی آن‌ها به منابع و اطلاعات و هم‌زمان، استفاده از ظرفیت نهادهای محلی و افزایش مشارکت مردمی اقوام در تصمیم‌گیری‌ها و شوراهای مشورتی، سازوکارهای نظارتی را برای پاسخ‌گویی نهادهای دولتی تقویت کرده و نهایتاً شفافیت در سطح محلی و ملی افزایش می‌یابد.
۳. ارتقای سواد رسانه‌ای، مقابله با پروپاگاندا و تقویت هویت ملی فراگیر: با توجه به اینکه یکی از بسترهای تحریک و سوءاستفاده دشمنان نظام و گروه‌های تجزیه‌طلب رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی فضای مجازی است؛ از هم‌میان‌رو آموزش مهارت‌های تفکر انتقادی و سواد رسانه‌ای، به‌ویژه برای جوانان و زنان، به‌منظور مقابله با تبلیغات تفرقه‌افکنانه و نظارت بر محتوای رسانه‌ها و فضای مجازی امری ضروری است. در ضمن با تأسیس رسانه‌های محلی چندزبانه و حمایت از تولید محتوای مثبت و امیدآفرین، بر اشتراکات فرهنگی، ارزش‌های دینی و تاریخی و منافع ملی تأکید شده و بازنمایی عادلانه و مثبت از اقوام در رسانه‌ها و کتب درسی ترویج یابد؛ همچنین، برنامه‌ریزی برای ترویج و احترام به زبان و فرهنگ اقوام مختلف و تشویق مشارکت آن‌ها در جشن‌ها و آیین‌های ملی صورت گیرد.
۴. توجه به اقوام و پیشگیری از تلفیق قومیت با جریان‌ات برانداز و تجزیه‌طلب خارج از کشور: با توجه به فعالیت‌های عناصر و گروه‌های تجزیه‌طلب داعشی، عربی، بلوچی، گُردی، پُژاک و ... همچنین حمایت کشورهای غربی و آمریکا و رژیم صهیونیستی از این گروه‌ها و حضور برخی از این عناصر در کشورهای همسایه، ضرورت دارد که ضمن مدیریت مسائل داخلی اقوام از پیوند فعالان گروه‌های تجزیه‌طلب با فعالان هویت‌طلب داخلی جلوگیری گردد.
۵. جلوگیری از امنیتی شدن مسئله اقوام: با توجه به نتایج پژوهش موضوع اقوام، یک مسئله فرهنگی اجتماعی در کشور بوده و لذا برای مدیریت هدفمند آن هم باید از

روش‌های فرهنگی و مشارکت مردمی استفاده شود و حتی‌الامکان از برخورد امنیتی پرهیز شود و از امنیتی شدن آن جلوگیری گردد.

۶. دیپلماسی فعال و سازنده و تقویت تاب‌آوری ملی در برابر مداخلات و تحریک عناصر خارجی: تقویت روابط با کشورهای همسایه بر پایه منافع مشترک و احترام متقابل، برای اتخاذ رویکردهای مؤثر و بازدارنده برای مقابله با مداخلات عناصر و گروه‌های خارج از کشور و مستقر در کشورهای همسایه، پیشگیری از تحریک دشمنان نظام و فعالیت‌های گروه‌های معاند، معارض و تجزیه‌طلب و کاهش اثرگذاری رسانه‌های وابسته به آنان برای مقابله با واگرایی اقوام برنامه هدفمند و هوشمندانه دیپلماسی می‌طلبد.

این پژوهش در یک بازه زمانی محدود و در مناطق پنج‌گانه اقوام کشور انجام شده است و ممکن است نتایج آن به کل کشور و زمان‌ها قابل‌تعمیم نباشد و همچنین به دلیل محدودیت‌های دسترسی به داده‌های محرمانه و حساس در زمینه روابط قومی، ممکن است برخی از ابعاد موضوع به‌طور کامل مورد بررسی قرار نگرفته باشند.

با توجه به نتایج تحقیق و خلأ مقایسه تطبیقی با سایر کشورها و روند تحریک اقوام توسط دشمنان نظام، پیشنهاد می‌گردد پژوهش تطبیقی وضعیت همگرایی قومی ایران با سایر کشورهای چند قومیتی مانند هند و کانادا، به‌منظور شناسایی نقاط قوت و ضعف انجام شود.

فهرست منابع

- امام خامنه‌ای (۱۳۸۸)، سخنرانی‌ها در خصوص اقوام، <https://farsi.khamenei.ir>
- امام خامنه‌ای (۱۳۹۶) سخنرانی‌ها در خصوص امنیت، <https://farsi.khamenei.ir>
- امام خامنه‌ای (۱۴۰۱) سخنرانی‌ها در خصوص امنیت، <https://farsi.khamenei.ir>
- اسماعیلی جوشقانی، محمد (۱۳۹۷). *تأثیر فرهنگ اقوام ایرانی بر مدل سبک زندگی ایرانی - اسلامی*. مطالعات رفتاری در مدیریت، شماره ۱۸، ۸۱-۹۹.
- آب‌نیک، حسن؛ مرتضوی، سید خدایار؛ کشیشیان سیرکی، گارینه؛ مولائی‌فر، محمدباقر (۱۳۹۹). *اولویت‌بندی مؤلفه‌های ژئوپلیتیک اقوام ایرانی مؤثر بر امنیت ملی در پرتو گفتمان جهانی‌شدن*. مطالعه موردی: اقوام ترکمن استان گلستان. مجله آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۱۰، ۱۳۱-۱۴۴.
- آرمند پی‌سوره، فاطمه (۱۳۹۵). *بررسی تعامل و همبستگی اقوام ایرانی در گفتمان اتحاد ملی*. مجله پژوهش ملل، شماره ۴، ۱-۶.
- بهرامیان، امید؛ بهرامیان، شفیق (۱۳۹۱). *بررسی رابطه بین همگرایی اقوام (ترک و کرد) و احساس امنیت پایدار و شناخت عوامل مؤثر بر تقویت همگرایی اقوام در استان آذربایجان*. دوفصلنامه پژوهش سیاست نظری، شماره ۱۱، ۱۳۱-۱۵۹.
- چلبی، مسعود؛ یزدانی نسب، محمد (۱۳۹۰). *بررسی تطبیقی-کمی اثر سیاست‌های قومی بر تضاد قومی و شیوه بروز آن ۱۹۹۵-۲۰۰۴*. مجله تحلیل اجتماعی (نظم و نابرابری اجتماعی)، شماره ۶۰/۴، تابستان ۱۳۹۰.
- دشتی، فرزانه؛ عیوضی، محمدرحیم (۱۳۹۶). *الگوی ارتقای همگرایی اقوام ایرانی به جهت امنیت عمومی در عصر جهانی‌شدن (با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری)*. مجله پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، شماره ۳۳، ۱۶۹-۱۹۵.
- رضوی قره قشلاق، محمد؛ مقصودی، مجتبی؛ شاکری خوئی، احسان (۱۴۰۳). *بازدارنده‌های توسعه سیاسی در مناطق چند قومی و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران*. فصلنامه آفاق امنیت، ۱۷(۶۴)، ۳۱-۵۹.
- صالحی‌پور، محمدرضا؛ اسماعیلی، سعیده؛ محمودی‌رجا، سید زکریا (۱۴۰۱). *تحلیل نقش صنعت گردشگری در موازنه هویت ملی- قومی اقوام ایرانی جهت تحقق سیاست‌های کلان*

- اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و امنیتی کشور. نهمین کنفرانس بین‌المللی علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و تحول.
- عابدی، محمد؛ هاشمی، حجت؛ حسینی، احد (۱۴۰۳). بررسی تأثیر همگرایی اقوام و سرمایه اجتماعی بر امنیت پایدار در استان‌های شمال غرب ایران. مجله تحقیقات سرمایه اجتماعی کشور، ۲(۴)،
- کشانی، مصیب (۱۴۰۰). نقش مشارکت و سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار. ششمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در حوزه مشاوره، علوم تربیتی و روانشناسی ایران، تهران.
- محکم‌کار، ایمان؛ ادیبان، فرزاد؛ طبری، ربابه (۱۴۰۱). بررسی تحلیلی تأثیر پایداری به هویت اسلامی- ایرانی اقوام بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه امنیت انتظامی دریایی، شماره ۴۸، ۱۵۳-۱۷۶.
- مرادپور، فریبا؛ محسنی، رضاعلی؛ رحیمی، محمود (۱۴۰۳). بررسی نقش مشارکت اجتماعی و فرهنگی شهروندان در توسعه پایدار شهرهای جدید با تأکید بر ارتقای امنیت اجتماعی. امنیت ملی، ۱۴(۵۲)، ۶۹-۹۶.
- معدنی، جواد؛ نجاری، رضا (۱۴۰۲). سرمایه اجتماعی پایدار: پیوند امنیت اجتماعی، حمایت اجتماعی و مشارکت عمومی در جامعه. مدیریت سرمایه اجتماعی، شماره ۱۰، ۱۱۱-۱۲۸.
- موسوی، میرنجف؛ سرور، رحیم؛ باقری کشکولی، علی (۱۳۹۳). تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و احساس همگرایی قومی در شهر ارومیه (مطالعه موردی: قوم کرد و ترک). نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، شماره ۱، ۶۹-۸۶ زمستان ۱۳۹۳.

References

- Brown, A. (2024). US foreign policy and ethnic minorities in Iran. *Foreign Policy Analysis*, 20(1), 45–62.
- Brown, A. J., DiGiuseppe, M., & Shea, P. E. (2024). Ethnic politics and sovereign credit risk. *Review of International Political Economy*, 31(2), 589–621. <https://doi.org/10.1080/09692290.2023.2225143>
- Collier, P. (2007). *The bottom billion: Why the poorest countries are failing and what can be done about it*. Oxford University Press.
- Commission on Human Security. (2003). *Human security now*. United Nations. https://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/human_security_now_brochure.pdf
- Dorronsoro, G. (2005). *Revolution unending: Afghanistan, 1979 to the present*. Columbia University Press.
- Ezeani, C. M., & Chikeleze, F. O. (2023). Effect of ethnic politics on the socio-economic development of South East, Nigeria. *Journal of Policy and Development Studies (JPDS)*, 14(1), 133–155. <https://www.ajol.info/index.php/jpds>
- Galvao, T. G., Silva, T. D., Ramiro, R., Martins, A. L. J., Martinelli, Y. R. M., Martins, R., Xavier, J. T. D. P., & Sousa, R. P. D. (2025). Ethnic-racial approach to the SDG: promoting a Global South perspective to the 2030 Agenda and sustainable development. *Earth System Governance*. <https://doi.org/10.1016/j.esg.2025.100272>
- Jones, M. (2023). The role of NGOs in promoting ethnic separatism in Iran. *Studies in Conflict & Terrorism*, 46(5), 876–892.
- Keshavarzian, A. (2017). *A dubious democracy: Iran under Rouhani*. Oxford University Press.
- Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: Success, failure, and the future*. Migration Policy Institute. <https://www.migrationpolicy.org/research/multiculturalism-success-failure-and-future>
- Li, Q., Peng, C., Yuan, J., Zhang, Q., Yip, P. S. F., & Cui, M. (2025). Multidimensional integration measures in rural-to-urban resettlement for ethnic groups: A case study of Yi poverty alleviation resettlement communities in China. *Habita International*. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2025.103527>
- Newman, E. (2010). Human security and constructivism. *International Studies Perspectives*, 11(3), 229–239. <https://doi.org/10.1111/j.1752-9482.2010.00207.x>
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137–174. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x>
- Samanta, P., Chattopadhyay, S., & Biswas, A. (2025). A causal model to assess the correlation between community vitality and community size of non-native

- ethnic groups in the Indian context. *Sustainable Futures*. <https://doi.org/10.1016/j.sftr.2025.100938>
- Smith, J. (2022). Western media coverage of ethnic minorities in Iran. *Journal of Middle East Media*, 18(3), 321–338.
  - Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.
  - Tran, T. P., Nguyen, Q. T., Nguyen, C. D., Tran, Q. H., Nguyen, T. N., & Nguyen, H. N. (2025). Reinforcing adaptation: How climate change perceptions and land tenure security shape ethnic minority resilience in Vietnam. *Environmental Development*.
<https://doi.org/10.1016/j.envdev.2025.101245>